

ЕКОНОМІЧНА СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ

УДК 316.334.2

Л.Є. БРАТЧЕНКО

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ КОНТРОЛІНГУ

Розглянуто категорію “контролінг” та визначено, що він є одним з найсучасніших і ефективних методів управління підприємством, за допомогою якого можна вчасно попередити кризове явище на підприємстві. Досліджені різні підходи щодо оптимізації служби контролінгу, а також функціональні зобов’язання, задачі, функції та вигоди, які постають перед фахівцем в системі контролінгу – контролером. Визначена роль контролера на підприємстві.

Ключові слова. підприємство, управління, інформація, контролінг, фахівець, контролер, соціальні функції, інновація.

Актуальність теми і постановка проблеми. В умовах ринкової економіки головним суб’єктом господарювання є підприємство, ефективність функціонування якого забезпечує умови для сталого розвитку економіки України. А результативність діяльності підприємства залежить передусім від якості трудового персоналу, який більшою мірою, ніж інші фактори виробництва, визначає його стратегічний успіх та є конкурентоспроможність. Однак в сучасних умовах однією з причин виникнення кризових ситуацій на більшості українських підприємств є низький рівень менеджменту. Саме некваліфіковані та помилкові дії керівництва призводять багатьох суб’єктів господарювання до межі банкрутства. Тому очевидною є актуальність з’ясування особливостей ведення бізнесу управлінцями на сучасних українських промислових підприємствах.

Для розвитку української економіки дуже важливим є обґрунтування ефективних методів управління підприємством, одним з яких є контролінг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Контролінг є одним з найсучасніших і ефективних методів управління підприємством, за допомогою якого можна не тільки удосконалити виробничу і трудову діяльність на підприємстві, але й вчасно попередити кризові явища, які йому загрожують. Значний внесок у розвиток питань теорії та практики контролінгу зробили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Й. Вебер, А. Дайле, Д. Джексон, Р. Ентоні, Е. Майер, Т. Райхман, К. Серфлінг, Х. Фольмут, Д. Хан, П. Хорват, О.О. Ананькіна, І. Белобжецький, М. Білуха, А. Бодюк, Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, О.Б. Гребець, Н.Г. Данілочкіна, Р.П. Задорожний,

В.Б. Івашкевич, О.М. Кармінський, В. Мурашко, С.Н. Петренко, М.С. Пушкар, Є. Романів, В.П. Савчук, М.М. Стефаненко, Л.А. Сухарева, М.В. Тарасюк, А.В. Тельнова, О.О. Терещенко, О.В. Троян, І.І. Циглик, А.М. Штангрет, Ю.П. Яковлев та інші.

При всій значущості проведених наукових досліджень окремі теоретико-методичні та практичні питання щодо основних вимог, соціальних функцій та ролі управлінця-контролера в системі контролінгу підприємства визначені та вивчені недостатньо.

Мета і завдання роботи. Метою роботи є обґрунтування соціальних функцій фахівців в системі контролінгу та визначення підходів щодо оптимізації служби контролінгу на промисловому підприємстві.

Викладення основних результатів дослідження. В ХХ столітті відбулось формування нової самостійної галузі знань – контролінгу. Як зазначає професор В.Б. Івашкевич, “одним з найновіших напрямків теорії і практики обліку, контролю і аналізу господарської діяльності підприємства за кордоном є контролінг” [1]. Термін “контролінг” (походить від англ. to control – контролювати, керувати, регулювати) являє собою функціонально відокремлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов’язаний з реалізацією фінансово-економічної функції в менеджменті для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень. Контролінг – поняття широке і означає “бути у курсі всього”, тобто інформувати про події, консультувати, координувати та формувати управлінські рішення, спрямовані на реалізацію цілей підприємства та уявлень менеджерів [3; 4]. Вочевидь, контролінг можна розглядати у широкому розумінні, як систему управління процесом досягнення кінцевих результатів діяльності фірми в економічному відношенні А в вузькому – 1) як систему управління прибутком підприємства; 2) як уміння передбачати господарську та комерційну ситуацію; 3) як вміння визначати задані суми покриття і як виявляти причини відхилень фактичних витрат від нормативних; 4) як вміння своєчасно коригувати ці відхилення та оптимізувати співвідношення затрат та результатів. Саме в цьому і полягає мистецтво економічного управління. І.Є. Давидович визначає контролінг як один із засобів, інструментів і одночасно один із складників цього мистецтва [2].

Найбільш повно система контролінгу була вперше описана і застосована в США, тому сам термін і складові, пов’язані з цим поняттям, наприклад, контролер – керівник служби контролінгу або особа, яка виконує ці функції, походять від англійського “controlling”.

Управлінець-контролер на підприємстві мусить охопити весь комплекс ефективних управлінських заходів: вміння керувати усіма підрозділами і ланками підприємства для організації і координації їхньої діяльності в процесі постачання, виробництва та реалізації продукції.

Слід мати на увазі, що контролінг заснований на наукових досягненнях різних дисциплін: економічної теорії, соціології економіки і управлін-

ня, психології, аналізі господарської діяльності, бухгалтерського обліку, плануванні, менеджменті, кібернетиці та ін. І, щоб управлінець міг оволодіти контролінгом, йому необхідні широкий світогляд та здатність міркувати аналітично, а також економічні, соціологічні та психологічні знання.

Стан сучасних українських підприємств потребує негайних інноваційних впроваджень в економіку підприємства і застосування системи контролінгу, на думку І.Б. Стефанюка, дасть можливість підвищити продуктивність діяльності персоналу [8]. На жаль, як зазначає Г.Ф. Шепітко, керівники більшості українських підприємств не використовують контролінг у власній діяльності, у зв'язку з недостатньою поінформованістю. А це, в свою чергу, суттєво погіршує результати функціонування господарюючих суб'єктів та впливає на зниження їх конкурентоспроможності.[10].

Якою ж повинна бути служба контролінгу на підприємстві? По-перше, ця служба повинна бути самостійним підрозділом на підприємстві, яка розробляє рекомендації щодо прийняття рішень та керує процесом сприйняття цих рекомендацій замовником. По-друге, раціональною може бути наступна її структура та склад: начальник служби; виробничий контролер (контролер-технолог); контролер-аналітик; контролер інформаційних систем.

На основі досвіду російських фахівців, можна визначити основні соціальні функції, які мусять виконувати вище перелічені фахівці [12].

Функціональні зобов'язання виробничого контролера (контролера-технолога): збір аналітичної інформації за спеціально розробленими формами по центрах фінансової відповідальності; обробка та аналіз отриманих даних, розробка нормативів витрат по центрах відповідальності; розрахунок аналітичних показників роботи центрів відповідальності та у цілому підприємства; прогнозування витрат, витрат та прибутку за допомогою методик контролінгу; аналіз відхилень фактичних даних від планових, виявлення причин відхилень та розробка корегуючих заходів; складання аналітичних звітів для фінансового директора (заступника генерального директора з економіки); експертиза управлінських рішень, які контролюються виробничими (або іншими) підрозділами з точки зору управління витратами.

До соціальних функцій контролера-аналітика пропонуємо віднести наступні: розробку моделей руху інформаційних потоків з інших підсистем в підсистему контролінгу; контроль за збором та аналізом фактичної облікової інформації в службі контролінгу; розробку пропозицій та рекомендацій з підвищення оперативності збору та надання інформації; проведення розрахунків та економічних обґрунтувань різних управлінських рішень; розробку відповідної аналітичної методології.

Функціональними зобов'язаннями контролера інформаційних систем можуть бути наступні: оцінка доцільності автоматизації контролінгової роботи на окремих етапах; розрахункове обґрунтування витрат на автоматизацію контролінгової роботи; розробка форм для автоматизованого збору інформації; оптимізація документообігу на підприємстві; оцінка якості

функціонування систем автоматизації фінансово-господарської діяльності підприємства, розробка пропозицій з покращення роботи цих систем. Як видно з перелічених соціальних функцій діяльність управлінців у сфері контролінгу забезпечує координацію роботи практично усіх управлінських структур в галузі інформатизації та оцінки якісного стану управлінського та виробничого процесів.

Досвід роботи служби контролінгу у США свідчить, що контролер – це комерційний директор фірми. Йому підпорядковані відділи та служби фінансової та виробничої бухгалтерії, організації виробництва, страхування та інформаційно-обчислювальний центр. У Німеччині посада контролера вводиться на великих та середніх фірмах, які використовують систему контролінгу. Із структури заводу управління йому передається в адміністративне підпорядкування виробнича бухгалтерія, відділ статистики, планування та прогнозування [11]. Контролери – це висококваліфіковані фахівці, які здатні визначити та вказати на слабкі місця тієї інформації, яку вони надають, і визначити ті передумови, на основі яких вона побудована з тим, щоб працівник, що використовує ці дані, знав про їхні обмеження і враховував їх. На думку Е. Майєра, контролером є або стає той, “хто більш ніж інші навчається, бачить та в усіх ситуаціях думає та діє з думками про майбутнє, з бажанням більш ефективного управління підприємством” [5].

Р. Манн вважає, що контролер – фахівець, який має знання з економіки та фінансів, управлінського обліку та бюджетування, вміє працювати з різними інформаційними системами [6].

На думку І. Ромашової, контролер як головна діюча особа контролінгу є особою самостійною, творчою, сильною, яка “вміє управляти проактивно, а не реактивно, яка має стратегічні здібності та навички аналітика” [7].

Тому перед фахівцями служби контролінгу ставлять важливі соціальні та виробничі завдання, виконання яких забезпечує продуктивну діяльність підприємства чи фірми. Так, наприклад, до завдань головного контролера входить узагальнення рекомендацій та встановлення контактів з особами, які приймають рішення. Головний контролер координує також діяльність централізованих служб контролінгу у сфері поточного та стратегічного планування, кошторисного планування, аналізу планових та фактичних показників, координації та звітності, бере на себе обробку спеціальних доручень, особливих замовлень та завдань у осіб, які приймають управлінські рішення.

До основних завдань контролера підрозділів системи контролінгу відносять [9]: забезпечення прозорості стратегії, результатів оперативної діяльності підприємства; координацію окремих цілей, планів, бюджетів та організацію системи звітності по підприємству в цілому, зорієнтовану на майбутнє; забезпечення інформаційно-методичного сервісу керівництву на усіх фазах та по усім функціям управління; підтримку та розвиток системи контролінгу; внутрішнє консультування керівників по економіці підприєм-

ства; складання та інтерпретування звітності для менеджерів та власників. Тобто роль фахівця контролера носить на підприємстві соціально-орієнтований характер, оскільки саме ним виконується підготовча робота з розробки планів та контроль за їх виконанням, а також контроль економічних результатів діяльності підприємства. Головна мета його роботи полягає у тому, щоб готувати матеріали для прийняття управлінських рішень та надавати їх керівництву. Він повинен консультувати керівників з усіх питань вибору найбільш ефективних варіантів дій і тим самим здійснювати вплив на використання усіх можливостей отримання підприємством прибутку.

Якщо брати до уваги службу контролінгу, яка складається з 3–4 фахівців співробітників (контролерів), то у кожного є свої посадові обов'язки і в той же час кожен повинен дотримуватися командного принципу роботи, в якому інтереси підприємства є домінуючими над груповими та

Отже, контролер на сучасному підприємстві – це соціально-економічний радник, інтелектуальний, креативний фахівець, який не розробляє плани, а “редагує” їх у відповідності з ситуацією, яка склалась у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. Саме керівник звертається до контролера, коли йому необхідна інформаційна підтримка або консультація. Роль контролера в системі контролінгу підприємства є визначною. Тому, постає питання щодо вимог, які висувають до фахівців в області контролінгу.

Існує основна та додаткові вимоги, які пред'являють до контролерів. До основної вимоги належить – спеціалізована вища економічна освіта (фінансово-економічна), а до додаткових вимог відносяться: вміння бачити та ставити проблеми в умовах невизначеності; здатність думати про факти, які впливають на успіх підприємства в перспективі; вміння абстрагуватися від рутинної діяльності; здатність оцінювати інновації та сприяти їхньому просуванню. Разом з тим фахівці – контролери, безумовно, повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію, оскільки інструментарій контролінгу безперервно удосконалюється.

Висновки. Для розвитку української економіки дуже важливим аспектом для ведення бізнесу є обґрунтування ефективних методів управління підприємством. Досягнення успіху можливе тільки на тих підприємствах, де знають чого хочуть, і де усі співробітники наполегливо слідуєть визначеним шляхом. Тому, для профілактики та усунення негативних явищ сучасним українським підприємствам необхідні якісні зміни у структурі та методах управління, впровадження інноваційних підходів, які нададуть їм конкурентоспроможності та покращить результативність. Більш того, результати дослідження свідчать про те, що сучасне ринкове середовище, яке характеризується постійним ускладненням умов господарювання, перед керівниками підприємств особливо гостро ставить завдання прогнозування ринкової кон'юнктури, миттєво реагувати на її загрози з метою підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Ця задача вирішується за

рахунок практичного впровадження інноваційної системи управління господарюючим суб'єктом, яка системно охоплює весь комплекс управлінських заходів, в основу яких покладено *систему контролінгу*. Дослідивши категорію “контролінг” в системі управління підприємством, нами визначені різні підходи щодо оптимізації служби контролінгу, а також представлені функціональні зобов'язання, задачі, функції та вимоги, які постають перед фахівцем в системі контролінгу – контролером. Контролер виступає внутрішнім референтом, консультантом, який сприяє керівництву у розробці місії підприємства, аналізує та визначає фактори успіху та заходи, які необхідні для досягнення поставлених цілей.

На підприємстві контролер відповідає за прозорість отриманих результатів, економічний зміст роботи підприємства, гарантує постачання необхідної інформації. Він прагне так управляти процесами поточного аналізу та регулюванням планових і фактичних показників, щоб по можливості запобігти помилок, відхилень та прорахунків як зараз, так і у майбутньому. Тому формування на сучасних українських підприємствах служб контролінгу та підготовка в системі вищої освіти фахівців для них сприятиме удосконаленню як управлінської, так і виробничої діяльності.

Список використаної літератури

1. Івашкевич В.Б. Контроллинг: сущность и назначение / В.Б. Ивашкевич // Бухгалтерский учет и аудит. – 1991. – № 7. – С. 8–12.
2. Контролер – стратег корпорації, його функції та обов'язки / І.С. Давидович // Контролінг : курс лекцій. – Тернопіль : ТАНГ, 2003. – 186 с.
3. Контролінг – від теорії до реалізації на практиці : монографія / Вікторія Прохорова, Лариса Мартюшева, Наталія Петрусевич, Юлія Прохорова. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 198 с.
4. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др. ; под ред. Н.Г. Данилочкиной. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 297 с.
5. Майер Е. Контролінг як система мислення і управління / Е. Майер. – М. : Фінанси і статистика, 1993.
6. Манн Р. Контроллинг для начинающих. Система управления прибылью / Р. Манн, Э. Майер. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 304 с.
7. Ромашова И. Главное действующее лицо контроллинга / И. Ромашова // Управление предприятием. – 2012. – № 3 (14).
8. Стефанюк І.Б. Поняття, сутність і причини виникнення контролінгу / І.Б. Стефанюк // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 146–154.
9. Теория и практика контроллинга в России: современное состояние и перспективы BusinessСem Ялта, Украина, 4–7 июня 2012 г. д. э. н., проф. С.Г. Фалько Зав. Каф. “Экономика и организация производства” МГТУ им. Н.Э. Баумана Исполнительный директор НП “Объединение контроллеров России” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: businesssem.ru/documents/presentations/2012/yalta/021.ppt.
10. Шепітко Г.Ф. Контролінг : посібник (для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання) / Г.Ф. Шепітько. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 136 с.
11. Шигаев А.И. Контроллинг стратегии развития предприятия : учеб. пособ. для вузов / А.И. Шигаев. – М. : ЮНИТИ, 2008. – 351 с.
12. [Електронний ресурс] – Режим доступа: www.0ck.ru/menedzhment_i.../institutializaciya_kontrollinga_na.html.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2014.

Братченко Л.Є. Социальные функции специалистов в сфере контроллинга

Рассмотрена категория “контролинг” и определено, что он является одним из наиболее современных и эффективных методов управления предприятием, с помощью которого можно вовремя предупредить кризисное явление на предприятии. Исследованы разные подходы относительно оптимизации службы контроллинга, а также функциональные обязательства, задачи, функции и требования, которые предъявляются к специалистам в системе контроллинга – контролерам. Определена роль контролера на предприятии.

Ключевые слова: *предприятие, управление, информация, контролинг, специалист, контролер, социальные функции, инновации.*

Bratzenko L. Social functions of specialists in the field of controlling

The category of “controlling” is viewed in the article and the author considers it to be one of the most up to date and effective methods for business management to prevent crisis on the enterprise. There is a research of different approaches to controlling service optimization, functional duties, goals and demands that a specialist (controller) faces. The controller’s role at an enterprise is defined.

Key words: *enterprise, management, information, specialist, controlling inspector, social functions, innovations.*